

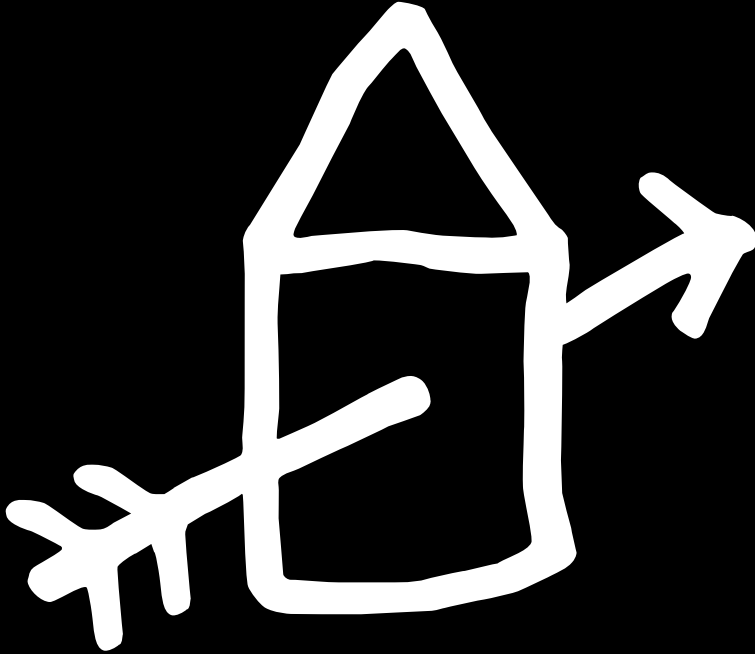
Baerne

In dit nummer o.a.:

- . Wereldtoppers in Baarn
- . Vergeten smeden
- . Fietsen en fotograferen in Baarn

Tijdschrift van de Historische Kring Baerne

Hét ware huis

Van Berkum Makelaars

Van Berkum Makelaars bv | Makelaars in en taxateurs van onroerende zaken
Nieuw Baarnstraat 93 Postbus 135 3740 AC Baarn | Lid NVM Wonen - BOG
telefoon (035) 541 84 45 | info@vanberkummakelaars.nl

VAN DE REDACTIE

Het eerste nummer van 2011 staat grotendeels in het teken van de sport. Henriette Beuk stuitte enige tijd geleden op de naam Hasseley Kirchner. Zij dook in de familiegeschiedenis en deed daarbij een aantal aardige ontdekkingen.

De belangrijkste is wel de ontdekking van een groot aantal glasplaten die Hasseley Kirchner heeft achtergelaten en nu in het bezit is van de Nederlandse Kastelen Stichting. Wij zijn deze stichting zeer erkentelijk dat we daarvan enkele foto's mogen publiceren.

Arie Twigt dook in het archief van de Baarnse velocipè club en reeg de pareltjes uit de rijke historie van deze vereniging tot een boeiend relaas.

In beide verhalen neemt de wielerveding die ooit in het Wilhelminapark is aangelegd, een prominente plaats in. Frits Booy schreef hierover eerder in Water – geschiedenis & actualiteit. Dat artikel kunt u nu ook in deze Baerne lezen.

In 1937 speelden Max Euwe en Alexander Aljechin in Baarn een schaakwedstrijd in het kader van de wereldkampioenschappen. Het werd een memorabele gebeurtenis, waarvan Johan Hut verslag doet.

Het openingsartikel is van de hand van Mart Karsemeijer. Hij interviewde Bertus Lambrechts over zijn vader die in Baarn als smid heeft gewerkt. Zijn werk is nog te zien in het hek rond de boom die in 1937 ter herinnering aan het huwelijk van prinses Juliana en prins Bernhard is geplant.

Wij wensen u veel leesplezier.

De redactie

INHOUD

Vergeeten smeden	2
Fietsen en fotograferen in Baarn	5
Baarnse Wilhelminavijver was verkoopmiddel	17
De deftige velocipède club in Baarn	21
Wereldtoppers in Baarn	28
Twee eeuwen burgemeesters	31

Voorzijde omslag: Leden van de Baarnsche Velocipède Club voor het koetshuis in de Pekingtonuin

De Historische Kring Baerne is op zoek naar een redacteur voor het blad Baerne. Gezocht wordt naar iemand die er plezier in heeft artikelen over de geschiedenis van Baarn te schrijven. Deze redacteur zal ook in het bestuur van de HKB zitting hebben en zo het contact onderhouden tussen de redactie en het bestuur. Aanstelling in overleg met de redactie en het bestuur. Informatie over de vacature bij Cok de Zwart, cldezwart@euronet.nl of 06-54682826.

VERGETEN SMEDEN

Forse slagen klinken er uit de smederij van smid A.J. Lambrechts (1898-1969). De smederij staat aan de Zandvoortweg. Lambrechts nam in 1929 de smederij over van E. Verhaar. Hij begon op no 207 en hij ging verder op no 139.

door: Mart Karsemeijer

Het is druk in de smederij. Lange ijzeren staven worden op een heet vuur van vetkolen gloeiend gemaakt. Dan wordt er zand op gestrooid om verbranding tegen te gaan. Vervolgens komt de zware smeedhamer eraan te pas: met stevige slagen op het aambeeld wordt de juiste

Paaltje van het hekwerk

vorm in het gloeiende ijzer geslagen. Op eenzelfde vuur van vetkolen worden onderdelen aan elkaar gelast, zodat een mooi werkstuk ontstaat.

Zoon Bertus (G.H.G. 1924) staat er bij: prachtig werk is dat! Hij wil later ook smid worden. Dat heeft hij ook gedaan en heeft zich gespecialiseerd in hekwerken en spiltrappen, nog steeds op het adres Zandvoortweg no 139. Zijn vader was naast smeetsmid ook hoefsmid. Als de palfenier van baron Van Heerdt met het paard van de baron langs komt ter controle van de hoefijzers, dan vindt er altijd eenzelfde ritueel plaats: Eerst tien meter stapvoets, linksom, draaien en dan tien meter draven over de Zandvoortweg, rechtsom! Na het beslaan van het paard: precies hetzelfde ritueel!. Als iedereen tevreden is over het resultaat, wordt de palfenier wel zeer beleefd uitgeleide gedaan. De klant is immers koning! Zo worden er meer paarden beslagen die thuishoren bij de omliggende boerderijen en soms een aantal van het paleis.

Elke dag gaat vader Lambrechts naar de manege aan de Torenlaan. Daar is de ARM gevestigd: de Amsterdamse Rijtuig Maatschappij. Elk paard moet daar gecontroleerd worden. Dat levert hem een

Schakel met de naam Lambrechts

aardig vast inkomen op: 10 ct per paard per dag.

Herinneringsboom

Zo wordt het 1937. Op 7 januari van dat jaar treden prinses Juliana en prins Bernhard in het huwelijk. Op het kruispunt van de Julianalaan en de Prins Bernhardlaan wordt een herinneringsboom geplant. En daar moet een bijpassend sierhekwerk omheen komen. Binnen de Smedenpatroonsbond afd. Baarn en de Baarnsche Schilderspatroons wordt druk overlegd. Het moet een hekwerk worden, bestaande uit acht stuks

Zilveren draagspeld

smeedijzeren paaltjes, ieder met een monogram met de letters JB, gevat in een cirkel. Deze paaltjes moesten in onderdelen gemaakt worden en daarna in elkaar gezet met bouten en klinknagels. Tussen de paaltjes moesten acht kettingen komen, van elk ongeveer dertig gesmede schakels, die aaneengeregen werden en daarna in het vuur dichtgelast. Een twaalfstal smeden uit Baarn en De Lage Vuursche heeft elk een gedeelte van het sierhek gesmeed.

De namen van de meewerkende vaklieden zijn in de schakels van een van de kettingen geslagen. Van links naar rechts gezien begint de ketting met een schakel waarin vermeld staat: Baarnsche Schilderspatroons. Daarna volgen twee schakels met de namen van twee steenhouwers: J.H. de Bruin (Kerkstraat) en G.J. Wesseling (Sparrenlaan). Dan volgen de smeden: J.L. Karhof (Nieuwstraat), G. Vervat (de Lage Vuursche), B.H.J. Woltering (Leestraat), C.A.A. Petzhold (Laanstraat), A.J. Lambrechts (Zandvoortweg), A.B. v.d. Broek (Eemnesserweg), C.G. Lengers (Hoofdstraat), J.M. Lengers en S.J. Lengers (Kerkstraat), J. Ploeg (Verbindingsweg/ Wijkamplaan), P. v.d. Neut (Eikenweg) en W. Huisman (Schoolstraat).

Zilveren draagspeld

Als dank voor hun medewerking hebben de smeden die aan het sierhek gewerkt hebben, een zilveren draagspeld gekregen in de vorm van een schakel, met

daarop een boom met de letters JB. In de schakel staat de datum gegraveerd: 7-1-1937. Bertus Lambrechts draagt de speld die zijn vader destijds kreeg, nog steeds elke dag bij zich. Er moeten nog meer van deze spelden in omloop zijn. Het hek heeft altijd rondom de JB-boom gestaan, alleen tijdens de Tweede Wereldoorlog is het tijdelijk ondergedoken geweest. Het is tot nu toe onbekend wie het hek toen gered heeft van een roemloze ondergang, omgesmolten te worden tot Duitse kogels.

Door het vele schilderen zijn de namen op de schakels soms bijna onleesbaar geworden. Misschien is het een idee deze schakels bij een volgende onderhoudsbeurt met blanke lak te behandelen in plaats van te schilderen. In een *Baarnsche Courant* uit de maand februari 2008 vindt een toenmalige wethouder het een goede zaak een vandalismebestendig gedenkplaatje aan het hek te bevestigen, opdat de smeden en de schilders van destijds niet vergeten worden.

Lopend langs de Zandvoortweg staat daar de smederij van Lambrechts nog steeds. Hamerslagen en hinnekende paarden zijn er niet meer te horen, maar de verhalen blijven. ■

(Dit artikel is geschreven n.a.v. een gesprek met Bertus Lambrechts.)

Bertus Lambrechts zoekt de naam van zijn vader

FIETSEN EN FOTOGRAFEREN IN FRAAI BAARN

Anno 2010 beschikt een doorsnee Nederlands huishouden over een fiets en een fotocamera. Ruim 100 jaar geleden waren dit gebruiksvoorwerpen die uitsluitend aan de rijke elite waren voorbehouden. Gelukkig waren er onder die goede burgers enkele heren die zich inspanden om het genot van fietsen en fotograferen wijder te verspreiden dan binnen hun eigen kring. En die heren van stand troffen elkaar in lommerrijk Baarn...

door: Henriette Beuk

Afb. 1: Enkele leden van de BVC voor het koets-huis in de Pekingtuin (1889) (archief NKS)

Hoe het begon

Het kost u wellicht wat moeite om het u voor te stellen, maar rond 1880-1910 was Baarn een toeristische trekpleister van de eerste orde. Brachten aanvankelijk de frisse lucht en de landelijke ruimte soelaas voor rijke Amsterdammers die de stinkende stad gedurende de zomermaanden wilden ontvluchten, door de spoorverbinding kwamen ook veel dagjesmensen af op de natuur en - niet te vergeten - op paleis

Soestdijk en het Koninklijk Huis. Destijds was het een heel evenement wanneer koningin-moeder Emma zich met haar gevolg in het openbaar begaf en trok ze veel bekijks onderweg.

Met de introductie van het rijwiel onder een steeds groter wordende laag van de bevolking raakten meer en meer fietsers verknocht aan lange tochten over de hei en door het bos. De stedeling trok naar het platteland en de bewoners uit de provincie wilden de stad wel eens op hun gemak bekijken. Zelfs in die mate dat het traditionele verkeer bestaande uit paarden - onder de man of voor een rijtuig - en wandelaars behoorlijk wat moeite hadden met de moderne uitvinding. Lokale en provinciale overheden spanden zich in om het gebruik van de openbare weg in goede banen te leiden, en niet altijd in het voordeel van de sportievelingen.

In Den Haag en Haarlem ontstond al vroeg een club van vélocipède-berijders die zich beknot voelden in hun vrijheid tot het gebruik van de openbare weg. Gezamenlijk namen ze in 1883 het initiatief om 25 afge-

vaardigden van negen vélôcîpède-clubs uit te nodigen voor een bijeenkomst. Ze waren het er al snel over eens dat de belangen van wielrijders ten overstaan van de overheden behartigd dienden te worden via een echte vereniging. De Nederlandsche Velocipedisten Bond (NVB) zag aldus het licht. Binnen deze bond werden twee Baarnse heren heel actief op bestuurlijk vlak en een paar andere op sportief vlak.

De ANWB

Op 1 januari 1884 vindt de derde vergadering van de NVB plaats in Utrecht en telt men 93 werkende en 103 niet-werkende leden. Een jaar later blijkt het totale aantal contribuanten al verdubbeld te zijn naar 399. Vanaf maart 1884 wordt er een bondsblad uitgegeven, in eerste instantie om bestuurlijk nieuws naar de leden te communiceren. Om de drukkosten te minimaliseren worden er na twee edities adverteerders (agenten en fabrikanten van rijwielen en aanverwante accessoires, hotels) gewonnen die profijt hebben bij de specifieke doelgroep. De verschijningsfrequentie van het blad gaat in 1885 omhoog van kwartaalsgewijs naar maandelijks, het aantal pagina's wordt uitgebreid en riant gevuld met ingezonden brieven, nieuwe leden- of kandidatenlijsten, adreswijzigingen van leden, inschrijfformulieren voor wedstrijden en voor lidmaatschap, een feuilleton, adreslijsten van hotels met bondshulpkisten voor gestrande fietsers, technische informatie en ook reisverslagen. Vanaf juni 1885 draagt het blad een heuse titel: De Kampioen, met als subtitel 'orgaan van het Algemeen Nederlandsch

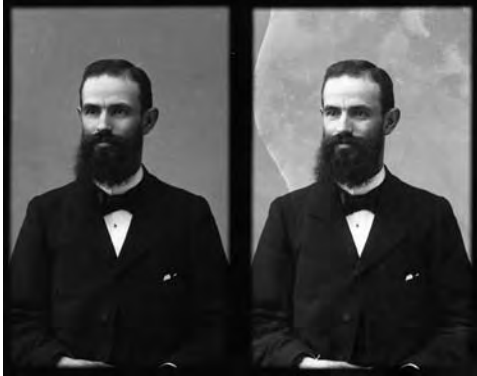
Wielrijders-Bond'.

De Amersfoortsche Courant van 24 juni 1895 rept enthousiast over de hoeveelheid rijwielen in Baarn. Het dorp steekt per capita ongetwijfeld elke andere gemeente naar de kroon, want op een bevolking van ruim 6.000 inwoners worden hier niet minder dan 800 vélo's aangetroffen. De dorpsomroeper krijgt in 1897 een rijwiel om zijn werk te vergemakkelijken en 'te Baarn ziet men elken morgen een keukenprinses op een rijwiel de winkeliers langs rijden om haar inkopen te doen'.

Baarnsche Vélôcîpède Club

Het groeiende aantal leden noopt het ANWB-bestuur om een organisatorische indeling te maken naar districten. Baarn valt de eerste jaren in het district VII - Overige provinciën & Buitenland. Of die indeling is gemaakt naar het aantal leden of het economisch belang van het district, is moeilijk te achterhalen, maar gezien de recreatieve functie van Baarn voor vele gegoede burgers uit die tijd is het wel grappig om te zien dat het groene graf in de categorie buitenland werd geplaatst. Tot consul van deze afdeling wordt benoemd lidno. 180, Wicher Hooite Meursing jr. (geb. 1866), residerend op Boschstraat C205 te Baarn. Hij is de zoon van een succesvolle Amsterdamse reder die vanaf 1878 in Baarn woont. Het is niet alleen beleid wat de klok slaat binnen de NVB, onder haar toezicht worden ook wielervedstrijden op de baan en op de weg georganiseerd. In sportverslagen komt Meursing vaak voor als medaillewinnaar op verschillende types

Zelfportretstudie van G.L. Hasseley Kirchner (1896) (archief NKS)

rijwielen: op een eenpersoons safety, op een tandem met F. Hart Nibbrig, hij doet zelfs mee aan een Europees Kampioenschap in Keulen in 1892.

In 1886 treedt de reeds twee jaar bestaande Humber Vélocipède Club uit Baarn toe tot de NVB en maakt meteen van de gelegenheid gebruik om de naam te wijzigen in de Baarnsche Vélocipède Club. Meursing is daar ook actief in, net als lidno. 179, de 22-jarige Heinrich Alfred Julius Kirchner van Villa Holland (nu Javalaan 3). Wanneer Meursing zich terugtrekt om zich te wijden aan zijn Stoombroodbakkerij aan het Smallepad in Amersfoort, ontpopt Julius zich als afdelingsbestuurder van district Utrecht. Deze zoon van een Amsterdamse wijnhandelaar onderzoekt bijvoorbeeld het gebruik van het rijwiel voor praktische, beroepsmatige doeleinden binnen het leger, onder geneesheren, ingenieurs en handelaren en bij de posterijen. In een andere NVB-commissie onderzoekt hij hoe de wetgeving en verordeningen rondom

het wielrijden zijn geregeld in Nederland en in de buurlanden. Tot aan zijn dood in 1899 blijft Julius actief voor de Utrechtse afdeling.

Hasseley Kirchner

George Lodewijk Hasseley Kirchner, de 26-jarige broer van Julius, wordt in juli 1886 kunstlievend lid van de ANWB en wijzigt het lidmaatschap een jaar later in dat van werkend lid (no. 1288). Hij behoort eveneens tot de BVC en zijn koetshuis in de Pekingtuin lijkt wel het clubhuis van de fietsclub (afb. 1). In het voorjaar van 1887 stellen Johan Egbert Willem en Gerard Adriaan Pos, beiden residerend in Villa Johanshoeve op de Middenlaan 2 te Baarn, zich kandidaat voor het lidmaatschap en ze krijgen de nrs. 1168 en 1169 toegewezen. Misschien hebben de toertochtjes van de Baarnsche Vélocipède Club wel geleid tot het huwelijk van George en de zus van de gebroeders Pos, Diederica Wilhelmina Margaretha. Zij trouwen in 1897 te Baarn en nemen hun intrek in Villa Bloemswaard (nu Stationsweg 27, hoek Javalaan) die vader Heinrich Julius Kirchner voor zijn zoon heeft laten bouwen in datzelfde jaar.

In ieder geval blijft het lidmaatschap van de ANWB voor de Amsterdamse koopman Gerard Pos (geb. 1865) geen vrijblijvende zaak. Op 7 mei 1893 wordt hij benoemd tot lid van het dagelijks bestuur; de eerste twee jaar als 2e secretaris-archivaris, daarna als 2e voorzitter, een positie die hij tot aan zijn dood veertig jaar later heeft bekleed. Hij neemt deel aan vele commissies waardoor hij een brede expertise opbouwt op

juridisch, planologisch, logistiek en economisch vlak. Zo kan hij regelmatig de overheid van dienst zijn als adviseur. Gerard is een groot voorstander van de mobiliteit van het individu en vindt dat de overheid op de meest economische wijze het transport van reizigers en goederen over land- en waterwegen, spoor- en lokale tramwegen dient te bevorderen. Pos bemoeit zich ook met het toerisme, zowel in bredere als engere zin. Hij is betrokken bij de Vereniging tot Verfraaiing en Bevordering van het Vreemdelingenverkeer in Baarn en wordt in 1915 voorzitter van de Nationale Bond voor Vreemdelingenverkeer, later de VVV genoemd. Waar een toertochtje op de fiets niet allemaal toe kan leiden...

Gerard Adriaan Pos

G.A. Pos (afb. 3) trouwt op 15 mei 1895 met de 25-jarige Diderika Elsje Greidanus, dochter van dokter Sytze Greidanus. De dokter woonde op Dalweg 18 en was behalve huisarts ook hofarts van het Koninklijk Huis. Volgens de overlevering is zij de aanzet tot het ontstaan van een nieuwe vereniging die met fietsen te maken heeft. Op een dag komt ze verontwaardigd thuis na een fietstochtje. Het fietsen door bossen en heide werd haast levensgevaarlijk door de diepe karrensporen in de paden, daar zou eens wat aan gedaan moeten worden. Haar echtgenoot zet er samen met wat lokale notabelen de schouders onder, want ook het toenemende autoverkeer vergalt het onbekommerde fietsplezier van vele ANWB-leden. Binnen drie maanden na de oprichting in maart 1914 heeft de Vereniging voor aanleg en onderhoud van

wielersporen in Gooi en Eemland het voor elkaar dat de allereerste fietspaden van Nederland worden aangelegd. Tijdens het egaliseerwerk voor het fietspad vanaf het St.-Janskerkhof naar de Crailose brug, op de Westerheide, komt er nog een enorme zwerfkei te voorschijn, met een doorsnee van ca. zeven meter. De vertrouwde paddenstoel als wegwijzer voor fietsers komt iets later in beeld. Voor het ontwerp tekent J.H.W. Leliman, architect van het Noordhollandsch Koffiehuis tegenover het Amsterdamse Centraal Station. Nummer 1 krijgt een plek aan het begin van de Zandheuvelweg bij Groeneveld in 1919. Helaas heeft deze het veld moeten ruimen bij de aanleg van de A1, maar een moderne opvolger met het nummer 20001

Afb. 3: Portretstudie G.A. Pos (1894) (archief NKS)

staat nu bij het St. Janskerkhof aan de Hilversumsestraatweg. Het betonnen model van het vierkante paaltje 'met breeden kop, op welke schuinafloopende vier zijden eenvoudige opschriften zijn aangebracht' heeft nooit aan designwaarde ingeboet, onlangs behaalde het zelfs nog een vijfde plaats bij een designwedstrijd van de NRC. Wat wel veranderd is aan de paddenstoel is de samenstelling van het materiaal. Momenteel wordt de fietspadenwijzer uit één stuk vervaardigd uit kunststof met natuurvezels, dat tijdens de productie minder belastend voor het milieu is. Verder is de paddenstoel een stuk lichter geworden, hij weegt nu 11 kilo.

Leliman ontwerpt later, in 1921, ook de stenen bank die geplaatst werd op een plek met een fraai uitzicht over de binnenstromende Rijn bij Arnhem. De bank is opgedragen aan G.A. Pos vanwege zijn vele inspanningen voor het toerisme in de breedste zin van het woord en tot de dag van vandaag leeft zijn naam voort in de gebiedsaanduiding 'Posbank'.

Fotografie in Baarn

Bij het 25-jarig jubileum van de ANWB verzorgen G.A. Pos en G.L. Haseley Kirchner een vierdelige uitgave van het boek *Ons Eigen Land*. George Hassely Kirchner is als amateurfotograaf regelmatig op de fiets het land ingetrokken en heeft vele buitenplaatsen, kastelen en landschappen op de gevoelige plaat vastgelegd. Vooral in de jaren 1889-1895 is hij druk met zijn hobby en legt nauwkeurig lijsten aan van de onderwerpen, met welke camera genomen, de weersgesteldheid en loca-

tie. Zijn foto's worden ook door experts hoog aangeslagen en zo sleept hij op diverse (inter)nationale Photographischen Tentoonstellingen eremetaal weg in 1891, 1893 en 1894. Het is dus geen wonder dat Pos zijn zwager bij de jubileumuitgave betreft en het moet een heidens karwei geweest zijn om beeldmateriaal uit heel Nederland te selecteren voor een bloemlezing aan mooie, bezoekwaardige locaties.

Op diezelfde Photographischen Tentoonstellingen waar George Haseley Kirchner als amateur in de prijzen viel, werden de inzendingen van de gebroeders Frohn in de categorie 'vakfotographen' gehonoreerd met medailles. Deze gebroeders kwamen de ene keer uit Deventer en de andere keer uit Baarn, dus daar moest wat extra spitwerk aan gependend worden. Al was het maar omdat een Frohn exploitant van een wielersbaan in Baarn is geweest en als die vakfotografen daarmee iets te maken zouden hebben, konden de lijntjes tussen fietsen en fotograferen in Baarn het cirkeltje mooi rond gemaakt worden.

De familie Frohn

In de nazomer van 1889 arriveert de 17-jarige Gerard George Johannes Matthijs Frohn met zijn schoonzus Grietje Tool vanuit Diemen in Deventer. Haar kersverse echtgenoot Antonius Franciscus Josephus (32 jr.) is dan al een paar maanden bezig met het opzetten van een Photographischen Kunstinrichting in de Nieuwstraat van de Hanzestad. Hij heeft daarbij hulp gehad van zijn oudere broer Nicolaas Christiaan (39 jr.), die een paar jaar verlof geniet na twin-

Afb. 4: De wielerbaan in het Wilhelminapark (HKB)

tig jaar op Java te hebben doorgebracht als opzichter bij de Staatsspoorwegen en zijn ervaring als aannemer meebrengt. Gerard komt Nicolaas aflossen en zal ruim een half jaar in de leer zijn bij Anton.

In 1890 komt Gerard naar Baarn. Nicolaas Frohn gaat wederom een broer helpen met het opzetten van een Photographisch Atelier, ditmaal in de Oranjestraat (Laanstraat richting de Brink) en zal ruim anderhalf jaar met vrouw en dochter in Baarn blijven wonen. Als ondernemer in de dop start Gerard ook met een rijwielherstelplaats tegenover de Mollerusstraat. En daar blijft het niet bij. Hij wordt lid van het r.-k. zangkoor Cantate Domino en zingt als tenor de sterren van de hemel. Naar verluidt raakt Antoinette Marie Cornelia Wamsteeker (geb. 1868) op het eerste gehoor direct verliefd. Zij is de dochter uit het tweede huwelijk van een gefortuneerde Amsterdamse goudsmid, Antonius (1804-1890) en woont vanaf 1875 in de Baarnse Nieuwstraat met haar jongere zus en ouders.

Gerard trouwt in november 1891 met Antoinette en wordt aan de lopende band vader van een schare kinderen. Tussen alle bedrijvigheid van twee zaken en een jong gezin door vindt Gerard tijd om deel te nemen aan wielervedstrijden. In juni 1891 is hij samen met Meursing

jr. deelnemer aan een wedstrijd achter het Rijksmuseum in Amsterdam. Het jaar daarop vestigt hij een wereldrecord op een Burgers fiets van 18 kilo tijdens een wegwedstrijd over 100 km tussen Susteren en Echt; hij doet er 3 uur en 47 minuten over. Gerard blijkt zo gevreesd te worden dat hij in 1892 zelfs een dreigbrief ontvangt om te voorkomen dat hij deelneemt aan een wedstrijd te Leens. Er volgen nog een paar wegwedstrijden, o.a. Amersfoort-Ede. Op 3 mei 1896 haalt hij de krant met een tijdrít op een vélôcîpède van hotel Groeneveld te Baarn naar het Amstelhotel te Amsterdam: 39 km afgelegd in 49 minuten.

Baarnse wielersbaan

Met al deze sportieve kwalificaties en contacten in de wielersbaan, in combinatie met zijn talent voor zakendoen, is het niet vreemd om Gerard terug te vinden in een Baarns comité van notabele heren die zich in 1896 inspannen voor de aanleg van een Algemeene Sportinrichting met tennisbanen, voetbalveld, kaatsbaan, een wielersbaan, een café-restaurant en een muziek-tent. De locatie van het sportterrein is ten

Afb. 5: Jaap Eden op de Baarnse wielierbaan met Gerard Frohn aan zijn zijde (HKB)

noorden van de spoorlijn, begrensd door de Amsterdamschestraatweg. Annemer H. Sweris had wellicht iets te optimistisch de verkoopkansen van kavels in het Wilhelminapark ingeschat en probeerde met dit sportterrein potentiële nieuwe bewoners te trekken. Frohn neemt de exploitatie van de wielierbaan op zich en geeft daar tevens - in een veilige en besloten omgeving - instructie aan nieuwe eigenaren van rijwielen. Hij zorgt met enige regelmaat voor aantrekkelijke wielervedstrijden met motoraandrijving en haalt bekende renners als Kingma, Cordang en Jaap Eden naar Baarn (afb. 5). De laatste stuurt zelfs een sportieve aanbeveling over de wielierbaan naar Frohn die prompt in de krant terecht komt.

Gerard verzint meer activiteiten op de wielierbaan waarmee Baarn in de kijkerd loopt. Bloemencorso's ter gelegenheid van de

koninginnefeesten op 4 augustus bijvoorbeeld, waarbij verschillende voertuigen en hun rijders al dan niet gekostumeerd in de prijzen kunnen vallen. Onder de medeorganisatoren vinden we dan ook de gebroeders Pos en Kirchner terug. Zodra de winter invalt, laat hij de wielierbaan onder water zetten en gunt de Baarnse bevolking aldus de nodige ijspret. Hij weet dan eveneens de nabijgelegen Wilhelminavijver uit te baten. Uiteindelijk trekken de activiteiten op en rond de wielierbaan wel veel dagjesmensen, maar niet van het allooi dat zich een villa zou kunnen aanschaffen. Als de zomer van 1900 te vaak regen brengt, waardoor geplande wedstrijden moeten worden afgelast, laten de bezoekers het afweten en trekt Frohn zich terug als exploitant. Het café-restaurant en de wielierbaan worden nog een jaar uitgebaat door A.J. Coersmans, van hotel Groeneveld, maar ook dat brengt geen nieuw leven in de brouwerij. De wielierbaan wordt verkocht aan de gemeente Breda en het café-restaurant krijgt een woonbestemming met de naam Villa Vijverberg.

Tramongeluk

In 1901 doet Gerard Frohn zijn fotostudio over aan M. Kusters en zo houdt hij tijd over voor twee nieuwe activiteiten: het realiseren van een bad- en zweminrichting aan de Eem en de oprichting van een soort middenstandsvereniging. Er verschijnt een pracht van een houten gebouw ter hoogte van de huidige brug over de Eem, dat vele jaren dienst doet voor de zwemlustige goede burgerij. Wie niet daartoe behoort, neemt een duik in de Eem bij café-hotel

Kuijjer (nu café-restaurant Eemlust). Zodra zichtbaar wordt wat voor sporen de watersnood van 1916 heeft achtergelaten, blijkt dat het gebouw gesloopt moet worden.

De rijwielherstelplaats is inmiddels een agentschap voor rijwielen van Humber, Singer, Swift en Fongers en aanverwante accessoires geworden en krijgt de reparatie van automobielen erbij. Dit nieuwe vervoermiddel zal voortijdig een einde maken aan het leven van de enthousiaste Frohn. Tijdens een zomers dagje uit naar Artis, een paar dagen voordat zijn dochters zich weer moesten melden bij hun kostschool, moet hij uitwijken voor een tram en komt bekneld te zitten tussen een tweede tram. Dezelfde avond overlijdt hij, veertig jaar jong, aan de gevolgen van het ongeluk. Heel Baarn leeft mee en houdt de gordijnen en de luiken dicht, wanneer de begrafenisstoet passeert. Zijn echtgenote probeert nog een tiental jaren het hoofd boven water te houden met het houden van een pension op Kerkstraat 46, maar vertrekt uiteindelijk in 1920 met haar kinderen naar Hilversum.

Aan het begin van de 20e eeuw realiseerde zich men al wat de fiets voor het toerisme in Baarn betekende. De Amersfoortsche Courant verbaasde zich in de zomer van 1902 over de ongekennde drukte: men ziet op sommige punten vaak nog meer wielrijders dan wandelaars. Volgens de redacteur werd dat zeker veroorzaakt door de goed onderhouden wegen die tot een fietstochtje door de gezonde en schone Baarnsche dreven uitlokken. De invloed van de heren

Pos, Kirchner en Frohn op het bevorderen van het lokale toerisme heeft er - naar mijn mening - eveneens toe bijgedragen. De sporen van hun inspanningen zijn niet altijd direct naar hen te herleiden, maar van het resultaat genieten nog elke dag vele fietsers en wandelaars. ■

Bronnen:

Archief Eemland

Archief Deventer

Koninklijke Bibliotheek

Centraal Bureau voor Genealogie

Fietsen.web-log.nl

Nederlandse Kastelen Stichting (NKS)

De Kampioen, via books.google.com

Geïllustreerde Gids en Adresboek voor Baarn en omstreken, 1889

Baarn: geschiedenis en architectuur, 1994

Baarn Vooruit, 1902, uitgave van de Baarnsche Handelsvereniging

M.M. Nash-Frohn & I.M. Selent-Frohn *Frohn Faces and Times. Some descendants of Franciscus Frohn 1718-2001*, Ottawa 2001

Frits Booy, 'Baarnse vijver was een verkoopmiddel', in *Water - geschiedenis en actualiteit*, Bussum/Naarden 2010

'Onze regio als fietsparadijs', uit *Tussen Vecht en Eem*, 2004, Ruud Gortzak

George J.M. Hogenkamp, *De geschiedenis van Burgers is de geschiedenis van de fiets*, 1929,

Ons eigen land, heruitgave 1978, samenstellers

G.A. Pos en G.L. Hasseley Kirchner,

Gerard Brouwer, 'De Baarnse wielersbaan in het Wilhelminapark', in *Baerne* (1978), nr. 2

Fotoverantwoording:

Afb. 1 t/m 3: Archief Nederlandse Kastelen Stichting

Afb. 4 t/m 5: Archief Historische Kring Baerne

Smit • Delen
de Baarnse
notarissen
Ligthart

Eemnesserweg 12, postbus 97, 3740 AB Baarn
Telefoon: (035) 541 33 21, telefax (035) 541 81 53
E-mail: info@debaarnsenotarissen.nl

VEERKAMP
Bed & Linnen

LAANSTRAAT 91 3743 BD
BAARN 035 5413521
WWW.VEERKAMPBAARN.NL

Uw oude of nieuwe huis meesterlijk geschilderd?

SCHILDERSBEDRIJF

CANTONLAAN 1 - 3742 CH BAARN
TEL. (035) 542 28 93 - FAX (035) 543 02 58

Voor Baarn en omstreken van oudsher bekend

M A A T parket

**Uw vloer
op maat bij**

**MAAT parket v.o.f.
Zandvoortweg 153
3741 BC Baarn
Telefoon 035 602 36 54
Fax 035 602 38 06**

APOTHEEK JULIUS

Sinds 1886

M.A. Smulders - de Jong apotheker

UW GENEESMIDDEL ONZE ZORG

Laanstraat 26, 3743 BG Baarn

Telefoon (035) 5412432

Fax (035) 5421021

E-mail apotheekjulius@ezorg.nl

www.apotheekjulius.nl

ERICA

LINGERIE & BADMODE

Voor deskundig advies

Voor grote maten

Nachtgoed en Dusters

Reuma ondergoed

Uw maat met de juiste cup A t/m H

Voor kleine maten

Voor hele grote maten

Badpakken en Bikini's

Heren ondergoed

En wij proberen het bijna onmogelijke mogelijk te maken

Laanstraat 71a, 3743 BC Baarn, Tel. 035 642 00 73

**juwelier
van doorm**

Al vier generaties liefde voor 't vak.

Brinkstraat 14-16 3741 AN Baarn Tel: 035-5413107
 info@juwelievandoorm.nl www.juwelievandoorm.nl

GALERIE-INLIJSTATELIER DE ZOETE INVAL

- * litho's – zeefdrukken – etsen - gravures en foto's van Oud Baarn.
- * keus uit meer dan 100 diverse houten lijsten
- * facet spiegels in vele maten met een lijst die U zelf uitzoekt
- * passe-partouts in alle maten en kleuren
ook rond en ovaal en meerdere uitsnijdingen

Pr. Marielaan 21 Baarn. 035-5412781

open: woensdag tot en met zaterdag doorlopend van 11.00-16.00 uur

www.galeriedezoeteinval.nl

BAARNSE WILHELMINAVIJVER WAS EEN VERKOOPMIDDEL

Aan het einde van de negentiende eeuw werd in het Wilhelminapark een vijver en een wielierbaan aangelegd. Deze attracties moesten ervoor zorgen dat de villabouw- en verkoop in deze buurt wat meer voor de wind ging. Tal van beroemde wielrenners hebben hier hun kunsten vertoond. De vijver en wielierbaan werden uiteindelijk geen succes. De baan werd ontmanteld, maar de vijver is blijven bestaan.

door: Frits Booy

De aanleg van de spoorlijn Amsterdam-Amersfoort, voltooid in 1874, bracht een stroomversnelling in de ontwikkeling van de plaatsen die er met een station aan kwamen te liggen. Dat geldt zeker voor het vanouds boerendorp Baarn, dat een station kreeg dankzij de broer van koning Willem III, prins Hendrik de Zeevaarder, die toen op paleis Soestdijk woonde. Deze prins stimuleerde de bouw van villa's door percelen bouwgrond van zijn bezit in erfpacht uit te geven. Anderen verdienden aan de bouw, verkoop of verhuur van villa's, want vele welgestelden, overwegend Amsterdammers, kwamen naar het stille en gezonde Baarn om er zich te vestigen of in de zomermaanden te vertoeven.

Bouwexploitant en makelaar H. Sweris begon in circa 1890 met de ontwikkeling van een villabouwproject in westelijk Baarn, dat later het Wilhelminapark zou gaan heten. Het is gelegen in het op een na hoogst gelegen gebied van Baarn – op een stuwwal, circa 17 m boven NAP –, Hoog Baarn genaamd. Het werd duidelijk begrensd door de straatweg naar

Amsterdam en de nieuwe spoorlijn. Tot dan toe was het een tamelijk bebost terrein geweest met in de noordwesthoek het Prinsen- of Eemnesserbergje, vanwaar men een mooi uitzicht over Baarn en omgeving had.¹ Op die heuvel stond een theekoepel die koningin-weduwe Anna Paulowna, die jarenlang op paleis Soestdijk woonde, had laten bouwen. Deze plek was voor de vorstin een zeer geliefde rustplaats op haar wandelingen. Vandaar kon men toen zeven dorpen in de buurt zien liggen, tot dat de bomen te hoog waren geworden. Daarom heette de villa die in 1921 bij deze plek werd gebouwd, jarenlang 'De Seven Gesigten' (Emmalaan 6B).²

De eerste villa (nu: Emmalaan 8) werd gebouwd in ca. 1895. Toen het met de villabouw en -verkoop tegenviel, probeerde Sweris zijn project aantrekkelijker te maken. Hij liet in 1896 in het gebied voor

¹ Het restant ervan is te vinden op perceel Emmalaan 6B.

² 'Gesichten' betekent hier 'vergezichten'. Met dank aan mevrouw N.B. Jiskoot.

Afb. 1 Een strakke Wilhelminavijver met hotel-restaurant omstreeks 1900 (coll. HKB)

f 30.000,- een grote vijver van circa 220 bij vijftien meter aanleggen. Deze had de vorm van een langgerekte rechthoek met halverwege een grote kom. In het geheel werden enkele rotspartijen en fonteinen aangebracht. Aan elke korte zijde kwamen twee pilaren met tuinvazen erop. Er was voldoende ruimte om te roeien en schaatsen te rijden, wat ook gebeurde. Op de ene oever stonden enkele hoge dennen en op beide oevers werd een rij schriële boompjes geplant (afb. 1).

Nog meer attracties

In 1897 liet Sweris ten zuidwesten van de vijver een houten wielersbaan aanleggen om meer belangstelling voor zijn geplande

villapark te krijgen (afb. 2).³ Ook was het de bedoeling om er accommodaties voor tennis, voetbal, cricket, gymnastiek en paardrijden aan te brengen. Een muziektent en een hotel-café-restaurant moesten voor de *finishing touch* zorgen.

De wielersbaan werd in mei 1897 ingewijd met wedstrijden, waaraan sporthelden als de Nederlanders Witteveen en Hart Nibbrig en de Duitser Wiemann deelnamen. Hoogtepunt was het optreden van Jaap Eden, in die tijd wereldkampioen schaatsen en wielrennen. Er kwamen tennisbanen en

³ De wielersbaan lag dus niet rond de Wilhelminavijver, zoals wel eens wordt beweerd.

een hotel-restaurant werd gesitueerd aan de oostkant, aan de Wilhelminalaan.

De Baarnse middenstand was er als de kippen bij om aan de bezoekers van vijver en wielierbaan te verdienen. De beheerder van het hotel was bijvoorbeeld een Baarnaar. De meeste Baarnse rijwielhandelaren deden hun best om de beste en modernste fietsen te verkopen. Om dat te bevorderen bood een handelaar zelfs fietsles op de wielierbaan aan en adverteerde hij met gebruikte fietsen, die toen trouwens verre van goedkoop waren.

Ondanks alles waren vijver en wielierbaan voor makelaar Sweris geen succes, want zij trokken niet het gewenste publiek. Er kwamen op hoogtijdagen wel vele dagjesmensen toegestroomd, maar niet om een dure villa te kopen. Zo kapitaalkrchtig zullen de meeste bezoekers trouwens niet geweest zijn. De wielierbaan werd uiteindelijk afgebroken en verkocht naar Breda. Het hotel-restaurant werd verbouwd tot villa 'Vijverberg', een naam die verwijst naar het hooggelegen terrein waarop de

Wilhelminavijver is gelegen.

Einde van een duur project

In 1903 wilde Sweris zijn hele parkproject aan de gemeente verkopen onder de voorwaarde dat de vijver zou blijven bestaan. Hierover werd in de gemeenteraad verschillend gedacht: sommigen zagen de vijver als een toekomstige hoge kostenpost vanwege het onderhoud, anderen vonden de hele waterpartij juist aantrekkelijk voor rijke families om er zich te vestigen, waardoor er extra belasting in de gemeentekas zou vloeien. De laatste groep behaalde de meerderheid en het villapark met de vijver werd door de gemeente aangekocht.

Langs beide lange oevers van de vijver werd de Emmalaan aangelegd, waarlangs in de eerste twee decennia van twintigste eeuw een klein aantal fraaie villa's verrees, waarvan sommige door H. en C. Sweris zijn ontworpen. Zeer bijzonder is de villa in Jugendstil uit 1904 op de hoek van de Emma- en de Wilhelminalaan.

Rond 1930 kreeg de Wilhelminavijver een

Afb. 2 Stafkaart (ca. 1900) met daarop de aanduiding 'Wielierbaan' (coll. HKB)

Afb. 3 De romantische Wilhelminavijver omstreeks 1930 (coll. HKB)

romantisch 'uiterlijk' door het planten van vele bomen en struiken en het aanbrengen van bochtige beschoeiingen, enkele banken en rustieke hekjes. (afb. 3) Koningin Emma maakte vanuit paleis Soestdijk graag een rijtoer per koetsje door het Wilhelminapark en langs de vijver. Het was dan de bedoeling dat het publiek bij haar nadering zich snel uit de voeten maakte, maar of dat ook de wens van de oude vorstin was, is de vraag. Want nog levende ooggetuigen verzekeren, dat Emma vanonder haar parasol minzaam wuifde naar voorbijgangers. Vanaf de jaren negentig laat de gemeente op verzoeken uit de burgerij een fontein weer spuiten. Vrij regelmatig wordt de vijver leeggepompt en schoongemaakt; flora

en fauna krijgen daardoor geen kans om er zich te vestigen, op tientallen eenden na, die luid snaterend om brood bedelen. ■

Bronnen

G.A. Hoekveld, *Baarn, schets van de ontwikkeling van een villadorp*, Baarn 1964, p. 105-122.

Gerard Brouwer, 'De Baarnse wielersbaan in het Wilhelminapark', in: *Baerne* 3 (1978), nr. 2, p. 6-8.

Fred Gaasbeek e.a., *Baarn, geschiedenis en architectuur*, Zeist 1994, p. 266-275.

Dit artikel is eerder gepubliceerd in *Water – geschiedenis & actualiteit*, een uitgave van de stichtingen Vrienden van het Gooi en Tussen Vecht en Eem, Naarden-Bussum 2010, p. 86-87.

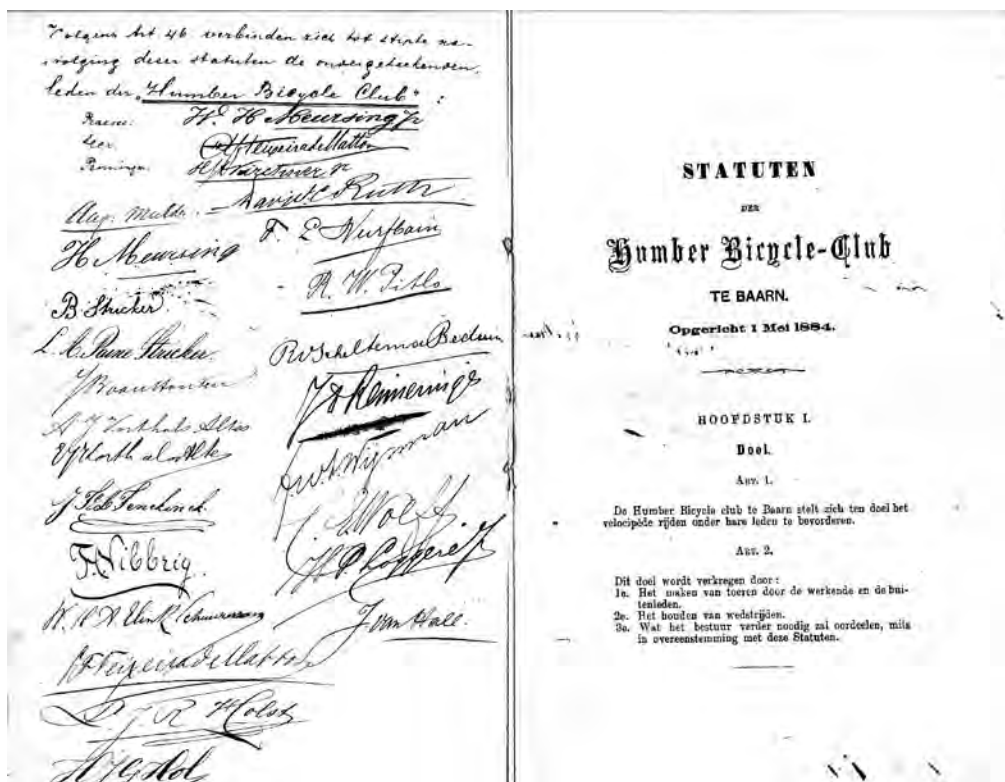
EEN DEFTIGE VELOCIPÈDE CLUB IN BAARN

Van mevrouw E.H.L. Timmerman van der Sleesen uit Oosterbeek ontving de Historische Kring Baerne in 2010 het archief van de Baarnsche Velocipède Club. Arie Twigt dook in deze doos vol brieven, jaarverslagen, kasboeken, uitnodigingen, correspondentie, et cetera. Een schatkist vol gegevens over een ver buiten Baarn bekende fietsclub.

door: Arie Twigt

Op 1 mei 1884 werd de Humber Bicycle Club Baarn (met sluikreclame!) opgericht (zie afb. 1). Een fietsclub die bestond uit

zogenaamde werkende leden, buitenleden, d.w.z. leden die niet in Baarn woonden, donateurs en donatrices.

Afb. 1: De statuten van de Humber Bicycle Club

Afb. 2: Het vaandel (archief Nederlandse Kastelen Stichting)

Hoe het de vereniging in het eerste jaar verging, lezen we in het *Verslag over den Toestand der Humber Bicycle Club in het clubjaar 1884 – 1885*, uitgebracht den 6 juni 1885. Het begint als volgt:

In Mei opgericht, telde de HBC in de zomermaanden niet minder dan 15 leden, zodat de vereeniging naar evenredigheid der localiteit een vrij beduidende mag heeten, die een wellicht schitterende toekomst tegemoet gaat. Hoe weinig plaatsen toch in Nederland zijn beter geschikt tot het ve-

locipède rijden dan de prachtige wegen en lanen van Baarn, waar men zoo ten volle de schoonheden der natuur genieten kan. Het is daarom niet te gelooven, dat, aangezien Baarn meer & meer bekend wordt en hare bevolking 's zomers ook aanmerkelijk toeneemt door de komst van nieuwe natuurgenieters met hun respectievelijke kroost, er ook kans bestaat ons juist daaruit een toenemend aantal velocipèdisten te verwerven. (Ja, zo staat het er, hoewel uw redacteur het juist wél zou gelooven.)

Zulk proza zou je toch niet verwachten van een graanhandelaar, die op dat moment de secretaris van de club was. Daarna volgt nog een verslag van de aanwas en het verlies van leden, de aankoop van een vaandel (afb. 2), zoals dat in die tijd betaamde en andere zakelijke mededelingen, waarna het verslag eindigt met de wens: *Moge er te allen tijde een aange-name toon onder de leden heerschen.*

Kosten werden in dat jaar gemaakt voor de aanschaf van twintig wimpels à 20 cent per stuk, aangekocht bij de firma S.P. Keff aan de Korte Singel bij de Droogbak in Amsterdam. In 1885 kostte het lidmaatschap f 1,-. Het jaar werd afgesloten met een positief saldo van vijf gulden en éénennegentig en een halve cent.

Een eliteclub

De club werd getrokken door de elite: W.H. Meursing, de reder uit de Boschlaan als president, D.F. Teixeira de Mattos, de bankier uit villa Mathilde, hoe kan het ook anders, als penningmeester, E.J. Korthals Altes, de graanhandelaar, die 's zomers in Casa Cara aan de Stationsweg woonde,

secretaris, en tenslotte A.J. Korthals Altes en F. Nibbrig Hart, beiden commissaris van orde. De laatste functie had niet veel om het lijf. Toen enige jaren later A.A. van de Wall zijn functie als 'ordebewaarder' neerlegde, schreef hij *dat die functie toch geene gelegenheid bood voor de club eenige mate nuttig te mogen zijn, gegeven de bijzonder ordelievende geest steeds bij alle leden heerschend.*

Toch achtte secretaris G.A. Pos het in 1891 nodig om nogmaals de leden de politieverordening onder de aandacht te brengen, waaronder de volgende artikelen:

art. 29. Velocipèden mogen slechts met matige snelheid in de bebouwde kom rijden.

art. 31. De voertuigen mogen niet verlaten worden.

art. 35. De voertuigen mogen niet op het voor voetgangers bestemde deel van de straat rijden, tenzij met verminderde gang.

De club organiseerde wedstrijden en rijtoeren in de omgeving van Baarn of nam er aan deel in andere plaatsen. In 1889 en 1890 deed men mee aan de bondswedstrijden in Nijmegen. Zelf organiseerde men tochten van 25, 60, 67 en zelfs 107 kilometer, maar dat vond voorzitter Meursing te lang. Het moest onder de 50 km blijven en daar stemde de meerderheid mee in. Dus op zondag 3 juni 1900 toog men met de trein naar Utrecht en reed vandaar via Austerlitz terug naar Baarn, waardoor de tocht tot 44 km beperkt bleef.

Dat de inwendige mens niet vergeten werd bij het toeren, blijkt wel uit de Snippertocht op 24 augustus 1890: men begon met een dejeuner in Lage Vuursche, dan onderweg een picknick te Palz, het landgoed ten noorden van vliegveld Soesterberg, waarna de dag werd besloten met een diner in hotel Zeiler.

Tallose tochten werden georganiseerd zoals op zondag 12 mei 1891. Toen maakten de leden een clubtocht van 42 km Baarn-Amersfoortse Berg-de Bilt-Baarn, waarvoor ze om half tien vanaf het Stationsplein vertrokken. In september van hetzelfde jaar startte men om 10 uur aan de tol bij km paal 47 te Amersfoort, keerde vóór Scherpenzeel en finishte bij km paal 48. Na afloop had men een gezamenlijk dejeuner in hotel Schimmel te Amersfoort met prijsuitreiking. Het jaar 1908 lijkt een hoogtij. Er werden maar liefst 27 tochten georganiseerd. Men had nu de smaak goed te pakken. In 1909 en 1910 begon men zelfs aan tweedaagse tochten, o.a. naar Twente en Bentheim. Ook organiseerde men vossenjachten. Daarvoor werden bij de firma G. Haverman & Zoon, bontwerkers in de Wijde Kapelsteeg bij de Kalverstraat, twee vossenstaarten à f 1,75 aangekocht.

Lekker eten en drinken

De BVC had veel weg van een gezelligheidsclub. Behalve lekker eten ging men bijvoorbeeld uit prijskegelen. Bij slecht weer verviel de tocht en kwam men bijeen in huize Holland. Een goedgekozen locatie, want de bewoner, Hasseley

Kirchner, was wijnhandelaar en zal dus altijd wel iets onder de kurk gehad hebben om de middag of avond in gepaste vrolijkheid door te brengen.

Het lijkt erop dat voor de wedstrijden minder belangstelling bestond, ondanks een (kunst)prijzenpot van f 35 bij één ervan. Een wedstrijd werd zelfs afgelast bij gebrek aan belangstelling. Om het tij te keren werden medailles uitgelooft voor de volgende prestaties:

- brons voor het rijden van 25 km in hoogstens 50 minuten;
- brons voor het rijden van 50 km in hoogstens 1 uur en 50 minuten;
- zilver voor het rijden van 100 km in hoogstens 4 uur;
- goud voor het hoogste aantal kilometers in een clubjaar gereden in hoogstens 24 uur, met een minimum van 400 km.

Dat een groot deel van de leden zomers in Baarn woonde en 's winters in Amsterdam blijkt uit het feit dat aankopen voor de club veelal in Amsterdam plaatsvonden en daar in december de algemene ledenvergaderingen gehouden werden, zoals op 21 december 1886 in het lokaal 'De Oude Graaf' in de Kalverstraat. Daarvoor kwam de secretaris/penningmeester L.J.M. Basquin uit Baarn gereisd, waar zijn villa Insulinde stond.

In 1890 vergaderde men in het American hotel en in december 1891 vond de algemene ledenvergadering plaats in maison Stroucken aan de Leidsche Kade. In de zomer kwam het bestuur bijeen in Baarn: in hotel Velaars, hotel Zeiler of café Kuijer bijvoorbeeld. Later ging men ten huize

van een van de (bestuurs)leden vergaderen. Daarbij passeren villa Eikenhorst aan de Spoorweglaan (nu: Gerrit van der Veenlaan), Beau Lieu aan de Heemstralaan en Eureka aan de Nassaulaan de revue.

Feestelijkheden

Op 20 juli 1889 werd het vijfjarig jubileum groots gevierd. De sluikreclame was inmiddels uit de naam verwijderd en de club herdoopt in de Baarnsche Velocipède Club. Voor de jubileumviering werd een garantiefonds ingesteld. De ondertekenaars verbonden zich om garant te staan voor eventuele tekorten tot het maximum, waarvoor zij in het fonds ingetekend hadden. Ook burgemeester jhr. mr. B. Ph. de Beaufort tekende in, als eerste natuurlijk en hij liet het goede voorbeeld zien: 20 gulden! Meteen werd hij 'Eere Voorzitter' van de club. Daarna volgden het bestuur en de overige leden, ieder voor een tientje. Met deze garantie kon de feestcommissie aan de slag. Voor f 320,- legde de firma Van Garderen een houten vloer, bouwde een tribune en timmerde een muziektent op de Brink. Hier vonden overdag de feestelijkheden plaats. Aan prijzen en medailles werd voor f 150,- ingekocht, de Bayerische Capelle kwam spelen voor f 70,- en om alles in goede orde te laten verlopen werd voor consumpties voor de politie f 10,- uitgetrokken.

Om twee uur 's middags begon een snipperjacht vanaf de Brink, die om half vier eindigde bij hotel Ubbink in Soestdijk. Daar werd in afwachting van de rijders een matinee musicale gegeven. Om

Afb. 3: Toegangskaat voor het jubileumbal in 1889

half vijf keerden de deelnemers in optocht met muziek terug naar de Brink in Baarn. 's Avonds werd in de nieuwe muziektent een feestconcert gegeven door het Muziekcorps der Schutterij uit Utrecht. Voor de pauze speelde men klassieke stukken van Wagner, Von Weber en Mendelssohn. Erna volgden o.a. *Feesttoonen* van de directeur van het corps, de heer C. Coenen en *Künstlerleben Walzer* van Joh. Strauss.

Na afloop van het concert trokken de leden van de club met hun introducés naar hotel Velaars en mochten de beentjes van de vloer tijdens een bal tot in de kleine uurtjes, waarvoor een dansmeester à rai-

son van f 15,- aangetrokken was (zie afb. 3). Helaas kon burgervader De Beaufort niet aan de feestelijkheden deelnemen. Hij was met vakantie in Boulogne sur Mer en stuurde van daar een gelukstelegram met 'mijne hartelijke gelukwenschen'. Het garantiefonds hoefde gelukkig niet aangesproken te worden: men sloot het jaar af met een batig saldo van twee gulden en tweeënvijftig cent.

Het tienjarig bestaan stond meer in het teken van de inwendige mens: zaterdag 14 juli een diner in Hotel Zeiler en op de zondag erna reed men voor een picknick naar Oud Leusden. Bij het vijftienvijftig jarig bestaan moest er flink gewerkt wor-

Afb. 4: Leden van de Baarnsche Velocipède Club in regenkleedij voor het koetshuis in de Pekingtuin (archief Nederlandse Kastelen Stichting)

den: zaterdagavond 1 mei 1909 ging men prijskegelen in de kegelbaan van de Sociëteit op het Stationsplein. De volgende dag was er een clubtocht naar Zeist met 's middags om één uur een koffiemaal aldaar. En een maand later kon men mee op een tweedaagse clubtocht naar Nijmegen en Kleef.

Landelijke bekendheid

Inmiddels was de club landelijk bekend geworden. Buitenleden kwamen uit Utrecht, Hilversum, Bussum, Amsterdam, Arnhem, Amersfoort en Weesperkarspel! De correspondentie van de BVC reik-

te ver. De secretaris van dat moment, Chr. W. Heijbroek, schrijft in 1902 aan C. Dudok de Wit dat de heer L. Bos Janszen te Baarn zich kandidaat gesteld heeft voor het lidmaatschap. Op 28 juli 1902 schrijft Dudok de Wit uit Djokja terug: *Uitmundend! Hoe méér, hoe liever! De groeten aan mijn medeleden en vooral aan de Presidente. [= C.A. Paine Stricker, red.] Ook complimenten aan Uwe Ouders en zuster.*

(briefkaart 28/7 gestempeld in Djokja en 28/8 in Baarn). Op 3 juli nog een kaart van Dudok de Wit uit het verre Indië: ... *een extra glas drinken op de voortdurende*

bloei van de BVC.

A. de Haan meldt vanuit Laeken in België dat hij voor het lidmaatschap bedankt en vanuit Parijs zegt mevrouw Vriesendorp-van de Zande haar deelname aan de tocht op 2 mei 1909 af; een tocht waar ook J. Alberdingk Thijm voor afzegde.

In Luxemburg rook men klandizie van (fiets)toeristen. De club kreeg van de president van de Touring Club Luxembourg een aantal folders: *Guide des Touristes du Grand Duché de Luxembourg en Mondorf les Bains* om uit te delen aan de leden van de BVC, die zich zulke uitstapjes wel kon-

den veroorloven.

Het einde

Over de teloorgang van de club is in het archief niets te vinden. Het laatste jaarverslag d.d. 16 juni 1914 vermeldde een toename van het aantal tochten: waren dat in 1911 en 1912 nog acht tochten, in 1913 maakte men twaalf tochten, o.a. een van 50 km naar Muiden en een van 55 km naar de Veluwe. Maar het ledental liep achteruit en dat was reden tot bezorgdheid. Niet ten onrechte blijkbaar. Het lijkt erop dat 1914 het laatste jaar voor de vereniging was. ■

ERRATA

In de vorige Baerne (4-2010) staat op pagina 19 een foto van Koda aan de Acacialaan afgebeeld. Johan Hut reageert: 'Op de foto zie je op de voorgrond een deel van de Plataanlaan. Dat deel is in 1979 aangelegd, staat in het verhaal, en dat is ook ongeveer wat ik me herinner. De foto is dus niet uit de jaren vijftig, zoals eronder staat. Ik heb geen verstand van auto's, maar ik ben ervan overtuigd dat kenners van auto's je hetzelfde zullen vertellen.'

Hij vervolgt: 'Onder de foto op pagina 6 staat 'Sloop van de School met de Bijbel'. Die school is echter in 1937 verkocht aan de Gereformeerde Kerk, die hem verbouwde tot kerk, door een paar tussenmuren te slopen. Ik vermoed echter dat niet die interne sloop wordt be-

doeld, maar de sloop van het gebouw. Dan moet het dus heten: Sloop van de Gereformeerde Kerk. De kerk verkocht het gebouw in 1960 aan de burgerlijke gemeente voor 95.000 gulden en ik neem aan dat het daarna gesloopt werd. Vervolgens kwam er de AMRO-bank in (ik weet niet of dat meteen was) en later voegde de ABN zich daarbij. Overigens, als je in het boek *Van Baerne tot Baarn* kijkt op pagina 257, dan zie je dat de foto in het tijdschrift niet van de voordeur is. Het moet dus een achterdeur zijn aan de Teding van Berkhoutstraat. Het huis links is dan de voormalige onderwijzerswoning, die ook door de kerk is gekocht. Mijn ouders hebben daar nog op kamers gewoond, dus ik ben heel blij met die foto.'

WERELDTOPPERS IN BAARN

Wie waren de grootste sporters die ooit een belangrijke wedstrijd in Baarn speelden? Dat is niet met zekerheid te zeggen, maar voorlopig zeg ik Max Euwe en Alexander Aljechin. De schakers speelden in 1935 een van hun partijen om het wereldkampioenschap in het Badhotel aan de Julianalaan. Euwe en andere wereldtoppers namen ook deel aan het jaarlijkse toernooi van de Soester Schaakclub, dat meestal in Baarn werd gespeeld.

door: Johan Hut

Schaakkoorts

De WK-match werd eind vorig jaar in talloze media herdacht, omdat die 75 jaar geleden plaatsvond. Is dat niet wat overdreven? Er is toch altijd wel een sportju-

Max Euwe, de nieuwe wereldkampioen schaken, krijgt de krans omgehangen. Foto J.D. Noske (ANP Historisch Archief)

bileum te bedenken? Nou, over de betekenis van Euwe moet niet te licht worden gedacht. In 1999 stelde de GPD (het persbureau voor de regionale dagbladen) een top vijftig op van de grootste Nederlandse sporters van de twintigste eeuw. Na de voor de hand liggende namen Johan Cruijff, Fanny Blankers-Koen, Ard Schenk, Anton Geesink en Jan Janssen stond Max Euwe op de zesde plaats. De schaker was kampioen van Nederland van 1921 tot 1952, maar dankt zijn mythische naam vooral aan zijn wereldtitel in 1935. Euwe behoorde tot de wereldtop en Nederlandse schaakliefhebbers vonden het prachtig dat hij een match mocht spelen tegen wereldkampioen Alexander Aljechin, een Rus die in Frankrijk woonde. In die tijd hoefde je je daarvoor niet te kwalificeren, je moest vooral geld op tafel leggen en de kampioen mocht de uitdaging dan aannemen of afslaan, ongeveer zoals bij boksen. Een speciaal comité 'Euwe-Aljechin' zamelde het geld in en organiseerde de match, maar dat de wiskundeleraar aan een Amsterdamse meisjesschool ook daadwerkelijk wereldkampioen zou worden, verwachtte bijna nie-

mand. Alleen al het feit dat de match hier in Nederland gespeeld werd, veroorzaakte een enorme 'schaakkoorts'. Al tijdens de match werden mannen (gek genoeg zijn er bijna geen schakende vrouwen) lid van een club en werden er zelfs nieuwe schaakclubs opgericht. Nadat Euwe de match met 15,5-14,5 had gewonnen, ging die ontwikkeling nog verder. Het ledental van de Koninklijke Nederlandse Schaakbond steeg in 1935 en 1936 van vierduizend naar twaalfduizend. Qua historische betekenis en uitstraling naar de sport zou je de overwinning van Euwe op Aljechin kunnen vergelijken met de gouden olympische medaille van Anton Geesink in 1964 (die in Japan, het Mekka van het judo, een Japanner versloeg) en de Tourzege in 1968 van wielrenner Jan Janssen. Met dit verschil dat Geesink en Janssen Nederlandse navolgers kregen en Euwe niet.

Autopech

De match over dertig partijen duurde van 3 oktober tot en met 15 december en werd in diverse plaatsen in Nederland gespeeld. Schaakclubs konden een partij organiseren en moesten daarvoor geld betalen aan het comité. Baarn had geen schaakclub, maar de Soester Schaakclub was er voor beide dorpen en hield ook evenementen in Baarn. De club kreeg de vijftiende partij toegewezen en organiseerde die in het Badhotel. Er was net een opmerkelijk punt in de match bereikt, want nadat Aljechin al met 6-3 had voorgestaan (wat niemand verraste), had Euwe met drie overwinningen in vijf par-

tijen (de andere twee werden remise) de stand gelijkgetrokken tot 7-7. Nederland kreeg in de gaten dat Euwe helemaal niet kansloos was tegen die grote Rus. Op 5 november in Baarn kwam Euwe weer goed te staan, maar hij liet zijn voordeel verzanden. Na veertig zetten werd de partij afgebroken, om de volgende dag te worden uitgespeeld, een gebruik dat tegenwoordig bijna niet meer voorkomt. Aljechin, die in een hotel in Amsterdam verbleef, kwam de tweede dag maar liefst een halfuur te laat, omdat zijn chauffeur onderweg autopech had gekregen en zich vervolgens 'had vergist in de wirwar van lanen in dit villadorp', zo schrijft Alexander Münninghoff in de grote Euwe-biografie uit 1976. Na de 61e zet besloten de spelers tot remise.

Sportlegende

Op 15 december werd in Amsterdam de laatste partij gespeeld, bij een voor-sprong van 15-14 voor Euwe. Buiten het gebouw stonden in een gierende sneeuwstorm honderden mensen te wachten. De politie te paard was paraat. Na de veertigste zet stond Euwe goed, waarschijnlijk gewonnen. Afbreken en de volgende dag verder spelen zou jammer zijn voor het publiek, maar Aljechin wilde ook niet opgeven. Dus vroeg hij: 'Moeten we afbreken, of mag ik u nu al feliciteren?' Euwe vatte dat op als remise-aanbod en nam het aan, waarop Aljechin opstond en tegen het publiek sprak: 'Es lebe Schachweltmeister Euwe, es lebe schachliebend Holland.' Nederland was een sportlegende rijker.

Wereldtoppers

De Baarnse partij was niet zo heel belangrijk voor de match, maar was misschien wel de enige sportwedstrijd die ooit in Baarn is gespeeld in het kader van een wereldkampioenschap. Voor een veel minder belangrijke wedstrijd kwamen zowel Euwe als enkele andere wereldtoppers de jaren erna ook naar Baarn. De Soester Schaakclub organiseerde op de Hemelvaartsdag van 1935 en de dag erna (dus nog voor de WK-match) een toernooi ter gelegenheid van het twaalfeneenhalfjarig bestaan. Dat toernooi bestaat nog steeds (maar alleen op Hemelvaartsdag zelf) en is daarmee het oudste nog bestaande schaaktoernooi van Nederland. Het Noteboomtoernooi in Leiden (sinds 1936) en het grote Tata Steel Chess Tournament in Wijk aan Zee (sinds 1938, vooral bekend als Hoogovenstoernooi) noemen zichzelf ook vaak het oudste toernooi, maar zien dan altijd Soest over het hoofd. Het eerste Soester toernooi werd op 29 en 30 mei 1935 gespeeld in hotel Trier, dus op Baarns grondgebied. Er werd gespeeld in vierkampen, dus drie partijen in twee dagen. Er waren twee hoofdgroepen, die werden gewonnen door de Nederlandse topschakers ir. H.J. van Steenis en mr. dr. J.H.O. graaf van den Bosch. Het jaar 1936 werd overgeslagen, waarna het toernooi in 1937 plaatsvond in hotel Zeiler in Baarn. Voor wie van ver kwam, meldde het bondsblad: 'Volledig pension van woensdagavond na het diner t/m donderdagavond na het diner f 5,- in hotel Zeiler, autogarage, parkeerterrein, schitterend verhoogd terras, enz. Voor enkelen bestaat gelegenheid om

bij leden gratis te worden ondergebracht.' Het toernooi kende dat jaar een zeer opmerkelijke bezetting. De ene hoofdvierkamp werd gewonnen door de Oekraïner Efim Bogoljubow, in de andere werd de Pool Savielly Tartakower tweede achter Lodewijk Prins. De twee buitenlanders waren absolute wereldtoppers, Bogoljubow heeft zelfs twee keer een WK-match gespeeld (en verloren) tegen Aljechin. Voor mij als kenner van de schaakgeschiedenis is het een raadsel hoe zo'n onbeduidende club deze reuzen naar Baarn kon halen. Als Euwe er nou nog bij was geweest, had ik het begrepen, die wist zijn collega's nog wel eens over te halen. Euwe was er later wel een paar keer bij en won in 1939 en 1941 een van de hoofdgroepen. In 1939 won de Tsjech Salo Flohr de andere hoofdgroep, ook hij was op dat moment een van de sterkste schakers ter wereld. Van 1935 tot en met 1947 vond het toernooi tien keer plaats, de meeste keren in Baarn, maar ook in Soest en Amersfoort. Daarna bleef het toernooi wel bestaan, maar niet meer met een grootmeesterlijke bezetting.

De Baarnse Schaakvereniging werd opgericht op 18 oktober 1946, dus pas na de grootste hoogtepunten in de Baarnse schaakgeschiedenis. De bijzondere geschiedenis was misschien wel aanleiding tot de gedachte dat Baarn een eigen schaakclub moest hebben. Die speelde onder andere in lunchroom Prins Hendrik (nu een café), De Promenade, vrij lange tijd in hotel Zeiler en van 1961 tot 2007 in Het Brandpunt. Tegenwoordig speelt de club in De Leuning. ■

EXPOSITIE IN OUDHEIDKAMER

TWEE EEUWEN BURGEMEESTERS IN BAARN

men, alhoewel over die periode weinig documentatie bewaard is gebleven.

Naar een aantal burgemeesters zijn straten vernoemd. Heel bekend is de Burgemeester Penstraat. Maar wist u dat de Laanstraat, de Mollerusstraat, de Van Reenenlaan, de Teding van Berkhoutstraat en de D'Aulnis de Bourouillaan ook naar burgervaders zijn vernoemd. Er is zelfs een pleintje dat 'illegaal' naar één van hen is vernoemd. Als u wilt weten welk pleintje dat is, moet u zeker komen kijken.

Op de nieuwe tentoonstelling, in de Oudheidkamer onder de Openbare Bibliotheek, treft u nog veel meer informatie aan. Alles weer rijkelijk voorzien van fotomateriaal en allerlei interessante documenten. ■

Aan het einde van de Franse tijd, zo rond 1811, werd de eerste burgemeester van Baarn benoemd. Voor die tijd kenden we een schout. De eerste burgemeester van Baarn werd de heer F. Pen. Hij bestuurde Baarn al een enige tijd en mocht dat als burgemeester voortzetten. Zijn zoon de heer J. Pen volgde hem op. Deze twee heren vormden de kopgroep van de 23 burgemeesters en waarnemend burgemeesters sedert 1811.

De zittingsduur van deze magistraten was heel wisselend, van enkele maanden tot bijna 25 jaar. Ook de roerige oorlogsjaren zijn in de tentoonstelling opgeno-

Historische Kring Baerne

Postbus 326
3740 AH Baarn
tel. (035) 5430377

e-mail:
info@HistorischeKringBaerne.nl
Internet:
www.HistorischeKringBaerne.nl

Ereleden

J.M. v.d. Brink-van Wijkvliet
G. Brouwer
P.H. Kuijt-Smit
H.H.M. van Vugt

Voorzitter

T. Stein
Uytenbosch 22
3743 JD Baarn
tel. (035) 5420725

Algemeen Secretaris

Vacature

Penningmeester

D. van Wessel
Callenburglaan 4
3742 MV Baarn
tel. (035) 5413481

Overige bestuursleden

A.F.N. Mascini
tel. (035) 5426102
P.H. Feitz
tel. (035) 5414794

Werkgroep Oudheidkamer

E.M.M.A. Kuizinga-Claassens

Uytenbosch 37
3743 JD Baarn
tel. (035) 5420372

Werkgroep Oude Begraafplaats

M.M.D. Karsemeijer
Corn. Dopperlaan 12
3741 GJ Baarn
tel. (035) 5417922

Werkgroep Archeologie

J.W.A.A. van der Laan
De Schoener 12
3742 HD Baarn
tel. (035) 5411656

Werkgroep Baerne

A. Twigt
Stationsweg 51
3743 EM Baarn
tel. (035) 5415314

Ledenadministratie

H.J. Kroon
Drakenburgerweg 27
3741 GK Baarn
tel. (035) 5413001

Redactie Baerne

Henriëtte Beuk
Frits Booy
Annemieke Geerts
Arie Twigt
Cok de Zwart

**Bezoekadres en bezoektijden
Oudheidkamer**

Hoofdstraat 1A Baarn.
Ingang via de bibliotheek, lift naar
jeugdbibliotheek. Op woensdagen
van 14.00 tot 16.00 uur en op za-
terdagen van 11.00 tot 13.00 uur.
Voor informatie of een afspraak
kunt u tijdens openingsuren bellen
met (035) 5430377 of een e-mail
sturen:
info@HistorischeKringBaerne.nl

Contributie

Per adres: minimaal € 16,- per jaar
Historische Kring Baerne mag
zich sinds 1 januari 2008 van de
Belastingdienst tooien met het
predicaat ANBI, dat staat voor Al-
gemeen Nut Beogende Instelling.

**Verzendkosten buiten Baarn en
binnen Nederland: € 7,50**

Bij betaling van de contributie
a.u.b. uw bijdrage in de verzend-
kosten overmaken. ING: 41.92.133
Losse verkoop **Baerne**: € 3,50
Verkrijgbaar bij:
Oudheidkamer HKB, Boekhandel
Den Boer, Laanstraat 69, Baarn en de
VV/ANWB, Brinkstraat 12, Baarn

E-mail redactie:

redactiebaerne@euronet.nl

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

Het tijdschrift *Baerne* komt mede tot stand door BakkerBaarn.

PROGRAMMA 2DE KWARTAAL 2011

18 maart: Algemene Ledenvergadering

14 april: Lezing door Dhr E. Maes over het onderwerp 'Dood en begraven in Nederland'.

Aanvang: 20.00 uur, Plaats: Het Brandpunt, Oude Utrechtseweg 4a. Aanvang: 20.00 uur (zaal open: 19.30 uur) Leden gratis toegang. Niet-leden: € 3,50 p.p.

Is dit genoeg om eerder te stoppen met werken?

Natuurlijk hoopt u dat u straks genoeg pensioen heeft om leuke dingen te doen. Maar wat als dat niet zo is? Gelukkig kan de Rabobank uw huidige en toekomstige

financiële situatie precies voor u uitrekenen. Maak vandaag nog een vrijblijvende afspraak met uw adviseur. Dan zorgen wij ervoor dat uw financiële situatie ook straks goed geregeld is.

*Gratis na een pensioengesprek:
opbergmap voor het overzicht*

Meer informatie op: www.rabobank.nl

Rabobank

BOEKHANDEL DEN BOER

Laanstraat 67-69 - 3743 BC Baarn - Telefoon 035 - 542 68 51
www.denboer.nl

Gespecialiseerd
in literatuur,
kunst- en kinderboeken